

DRET DE MANIFESTACIÓ I PAPER DELS COSSOS POLICIALS EN LES MOBILITZACIONS POSTERIORIS A LA SENTÈNCIA 459/2019

NOVEMBRE 2019

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

DRET DE
MANIFESTACIÓ I
PAPER DELS COSSOS
POLICIALS EN LES
MOBILITZACIONS
POSTERIORES A LA
SENTÈNCIA 459/2019

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya

1a edició: Novembre 2019

Dret de manifestació i paper dels cossos policials en les mobilitzacions posteriors a la Sentència 459/2019. Novembre 2019

Maquetació: Síndic de Greuges

Foto de coberta: Antonio Cansino/Pixabay

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	5
2. METODOLOGIA	7
3. CONSIDERACIONS GENERALS	9
■ Policia i democràcia	
■ Dispositius policials dels dies 13 a 27 d'octubre	
■ Possible vulneració de drets en el context de les mobilitzacions ciutadanes	
4. CONCLUSIONS I RECOMANACIONS DEL SÍNDIC	13
ANNEX 1: DICTAMEN DE 30 DE SETEMBRE DE 2019	15
ANNEX 2: SÍNTESI DELS DISPOSITIUS POLICIALS DELS DIES 13 A 27 D'OCTUBRE D'ACORD AMB LA INFORMACIÓ FACILITADA PEL DEPARTAMENT D'INTERIOR.....	19

1. INTRODUCCIÓ

En data 6 de setembre d'enguany, el president de la Generalitat, Joaquim Torra, va sol·licitar al Síndic un informe sobre criteris d'actuació en matèria policial en casos de desobediència civil no violenta, amb la finalitat de millorar l'actuació dels cossos i les forces de seguretat de la Generalitat de Catalunya. Aquest informe es va trametre al president i al conseller d'Interior, Miquel Buch, el 30 de setembre.

Tal com es pot veure en l'annex 1, el dictamen al president Torra recollia la doctrina elaborada pel Síndic en ocasió de diverses actuacions policials en contextos de desobediència civil no violenta; advocava per un model de policia de proximitat, amb una forta presència de la figura de la mediació, i reclamava l'adopció d'una nova llei de policia de Catalunya conforme a l'Estatut de Catalunya i d'acord amb el caràcter de policia integral que té el Cos de Mossos d'Esquadra (CME).

Posteriorment, la Sentència 459/2019, de 14 d'octubre, del Tribunal Suprem va desencadenar una àmplia resposta per part de la població de Catalunya en forma de concentracions, manifestacions i protestes, algunes de les quals van desembocar en aldarulls i actes vandàlics, en el marc d'una situació de creixent crispació i tensió entre les persones manifestants i els membres dels cossos i les forces de seguretat. Alguns dels incidents més greus es van concentrar a la prefectura de la Policia Nacional de Barcelona, per bé que se'n van produir a

les quatre capitals de província i en altres ciutats catalanes. També hi ha hagut mobilitzacions de protesta que han afectat els serveis de transport públic (aeroport de Barcelona-el Prat; estació de Sants) i xarxes viàries de comunicacions, com ara talls a l'autopista AP-7.

En ocasió d'aquests fets, es van produir al voltant d'un centenar de detencions, un terç de les quals van suposar la privació de llibertat provisional de la persona detinguda. També és notori que quatre persones perdessin la visió d'un ull, presumptament com a conseqüència de l'impacte de pilotes de goma, i que moltes altres, inclosos agents de policia, patissin lesions de diversa consideració. Segons algunes fonts, només a la ciutat de Barcelona els danys al mobiliari urbà s'han xifrat al voltant dels dos milions d'euros.

Arran dels primers incidents, en data 15 d'octubre el Síndic va incoar l'expedient d'actuació d'ofici AO-192/2019, sobre l'anàlisi i el seguiment dels incidents provocats per la sentència del Tribunal Suprem. L'obertura de l'actuació d'ofici va ser comunicada al Defensor del Poble perquè en tingués coneixement i als efectes oportuns.

Els fets objecte d'anàlisi en aquest informe van del 13 d'octubre (un dia abans de la sentència, en què ja hi va haver una acció a l'estació de Sants) fins al 27 d'octubre. No inclou les mobilitzacions posteriors a les manifestacions dels dies 26 i 27 d'octubre a Barcelona ni, per tant, les posteriors a la jornada electoral del 10-N.

2. METODOLOGIA

Per analitzar els fets objecte d'aquesta actuació d'ofici, s'ha demanat informació continuada al Departament d'Interior i Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya, i també al Ministeri de l'Interior del Govern espanyol. Així mateix, s'han fet entrevistes amb persones detingudes en el curs dels incidents i s'han visionat imatges, publicades en les xarxes socials, de detencions practicades aquests dies. També es disposa d'informació tramesa per persones particulars i per la síndica de Sabadell.

En el moment de la incoació de l'expedient d'actuació d'ofici, es va requerir informació al **Ministeri de l'Interior** sobre quina havia estat la intervenció dels agents del Cos Nacional de Policia (en endavant, CNP) en els fets ocorreguts fins aquell moment a l'aeroport de Barcelona i a l'estació de Sants. També es va demanar informació relativa al nombre d'agents que havien estat desplaçats a Catalunya, l'armament utilitzat i el nivell de cooperació amb el Cos de Mossos d'Esquadra (CME).

El Ministeri de l'Interior va informar que la intervenció del CNP es feia per requeriment de la Direcció General de la Policia del Departament d'Interior i que el nombre d'agents era conforme a la previsió del risc establerta conjuntament pels tres cossos policials –CME, CNP i Guàrdia Civil–, en funció de les circumstàncies puntuals de cada moment i per establir la seguretat pública alterada.

Pel que fa a la cooperació policial, el Ministeri de l'Interior indicava que era excel·lent, gestionada des del CECOR, a instància del CME. I respecte de l'armament utilitzat, el Ministeri es limitava a respondre que havia estat el que “reglamentàriament s'estableix en els protocols d'actuació de les unitats antiavalots de les forces i els cossos de Seguretat de l'Estat”.

Davant la continuïtat de les mobilitzacions i les protestes, i la insuficiència de la primera resposta rebuda, es va tornar a adreçar una segona petició d'informació, focalitzada a determinar l'armament utilitzat, si hi havia previsió d'augmentar el nombre d'agents destinats al

manteniment de l'ordre públic, la identificació de grups organitzats que provocaven els greus incidents i per conèixer quin era el nombre i l'estat dels agents que havien requerit assistència mèdica o hospitalària derivada dels fets.

En data de publicació d'aquest informe, encara no s'ha rebut la informació sol·licitada en aquesta segona petició. És d'una importància cabdal que totes les administracions col·laborin amb les institucions de defensa de drets i, en aquest cas, que el Ministeri faciliti informació al Síndic sobre les actuacions dels cossos policials d'abast estatal que actuen, sota la coordinació del Cos de Mossos d'Esquadra, com a policia integral del territori a Catalunya.

Paral·lelament, es va adreçar una petició d'informació a la **Direcció General de la Policia**, per sol·licitar una informació diària i actualitzada sobre la intervenció dels agents del CME, informació relativa a la pràctica d'identificacions i de detencions, els agents del cos destinats al manteniment de l'ordre públic i el nombre d'agents que van requerir assistència mèdica o hospitalària.

El Departament d'Interior va informar puntualment dels dispositius policials desplegats i els incidents ocorreguts entre els dies 13 i 27 d'octubre. Aquesta informació detallada està a disposició de qualsevol persona interessada als arxius del Síndic. Se'n pot trobar una síntesi en l'annex 2 d'aquest informe.

També es va demanar al **Servei Català de la Salut** que aportés informació sobre l'assistència mèdica que va haver de dispensar, tant a les persones manifestants com als membres de les forces i els cossos de seguretat.

Les persones ateses entre els dies 14 i 20 d'octubre van ser 593, de les quals 116 agents del CME i 110 agents del CNP. Atenent a les dades sobre les actuacions dutes a terme pel Servei d'Emergències Mèdiques, s'infereix que 159 van resultar greus, atès que van requerir el trasllat a centre hospitalari, mentre que 434 atencions es poden considerar lleus, perquè només van requerir l'assistència mèdica al lloc dels fets i es va donar l'alta en

el mateix moment de l'atenció. S'ha demanat al Departament de Salut una actualització d'aquestes dades que en data de tancament d'aquest informe no s'ha rebut.

Per la seva banda, la Direcció General de la Policia va informar que entre els dies 14 i 22 d'octubre van resultar ferits 154 agents del CME, 134 efectius del CNP i 2 agents de la Guàrdia Urbana de Barcelona.

Especialment greus en termes d'incidències sanitàries van ser dilluns 14 d'octubre (131 assistències, de les quals 115 a la terminal 1 de l'aeroport), dimarts 15 (125 assistències) i divendres 18 d'octubre (182 assistències). Aquest darrer dia, 152 de les assistències van ser a Barcelona, 50 de les quals van requerir trasllat. Segons informació de la consellera de Salut davant dels mitjans de comunicació (20 d'octubre), quatre persones van perdre la visió d'un ull durant la primera setmana de mobilitzacions i aldarulls.

Així mateix, personal assessor del Síndic va entrevistar personalment i de manera individualitzada totes les **persones detingudes durant els incidents** d'aquelles dues setmanes per a qui el jutjat de guàrdia havia decretat la mesura de presó provisional. Són 27 persones que van participar en les manifestacions dels dies precedents, repartides entre els centres penitenciaris Joves, Quatre Camins, Dones, Puig de les Basses, Brians 1, Ponent i Mas d'Enric. La major part d'aquestes persones van continuar en presó provisional més de quatre setmanes després dels incidents.

Es tracta de 4 dones i 23 homes, 9 dels quals tenen nacionalitat estrangera (un nord-americà, un brasiler, un romanès i sis marroquins). La majoria (22) de les persones detingudes són molt joves, entre 18 i 24 anys. El Síndic ha tingut coneixement d'una persona estrangera en situació irregular que va ser traslladada al Centre d'Internament d'Estrangers de Barcelona i, posteriorment, a Madrid per ser expulsada, amb la qual no s'ha pogut entrevistar per la manca de col·laboració d'aquest equipament amb la institució.

Les persones a les quals es va decretar la presó provisional són acusades d'haver comès, presumptament, els delictes d'atemptat a l'autoritat (art. 550 CP), desordres públics (art. 557 CP), lesions (art. 147 CP), resistència a l'autoritat (art. 556 CP), danys (art. 560 CP).

Les entrevistes a aquestes persones han seguit un mateix guió que pretenia conèixer, amb caràcter general, el context en què s'havia produït la detenció, les característiques de la detenció en si mateixa, el pas per la comissaria de policia corresponent, l'exercici de drets com a persona detinguda i la situació al centre penitenciari.

Finalment, la síndica de Sabadell va trametre al Síndic un document amb deu casos de persones de la ciutat detingudes entre el 14 i el 21 d'octubre en diferents concentracions a Sabadell mateix i altres indrets.

3. CONSIDERACIONS GENERALS

■ Policia i democràcia

La institució policial té l'origen en la constitució dels primers nuclis de població organitzada i evidenciava l'autoritat que exercien els qui retenien el poder. El servei policial esdevé una activitat que afecta totes les persones, ja que, en algun moment de la vida, tothom hi té interacció i, per aquest motiu, ningú no en posa en dubte l'existència, ja que la ciutadania exigeix a l'Estat la seva actuació per assegurar l'exercici de drets i una convivència pacífica a la comunitat.

A les societats modernes, la policia és una estructura d'estat d'una importància innegable, no solament com a element de poder, sinó com a mecanisme que coopera en la tasca de consolidar la democràcia. La funció policial es concep de manera àmplia, ja que s'estén des de l'auxili judicial dins del sistema penal fins al servei a la comunitat.

Els experts en seguretat solen distingir, a grans trets, dos models policials. El primer, de caràcter anglosaxó, està caracteritzat per una dinàmica de proximitat a la ciutadania i la utilització més baixa del recurs a la força, la qual cosa aporta dosis més altes de legitimitat i suports. En canvi, el model francès té unes estructures policials més jerarquitzades, de caràcter pseudomilitar, allunyat de la població civil i amb més tendència a l'ús de la força. Des del seu inici, el cos de Policia de la Generalitat de Catalunya s'ha intentat adscriure al primer d'aquests models.

Tot i que la policia s'encarrega de mantenir i restablir l'ordre públic, no li està permès utilitzar qualsevol mitjà per aconseguir-ho, atès que està sotmesa a l'imperi de la llei i es troba sota el control d'altres institucions de l'entramat politicoinstitucional de l'Estat. La policia ha de ser un servei públic de protecció, proper a la ciutadania, coneixedora que els drets i les llibertats inherents a les persones són intangibles.

En una societat democràtica, la legitimitat en l'ús de la força recau en la institució policial, que no pot actuar de manera

arbitrària, ja que la seva actuació ha de respectar tot el que disposen tant els estàndards nacionals com internacionals sobre garantia de drets humans. En democràcia, el manteniment de l'ordre públic s'ha de fer des de l'òptica de l'equilibri entre les diferents forces socials i l'establiment de vies de prevenció i resolució de conflictes. En situacions de crisi, la policia ha d'utilitzar tots els mitjans democràtics i respectuosos amb els drets humans per generar en la comunitat el civisme necessari per al seu funcionament normal.

Com s'ha assenyalat en la introducció, a petició del president de la Generalitat, Joaquim Torra, en data 30 de setembre de 2019 el Síndic va fer un seguit de consideracions i recomanacions de criteris d'actuació en matèria policial en casos de desobediència civil no violenta, amb la finalitat de millorar l'actuació dels cossos i les forces de seguretat de la Generalitat de Catalunya.

Aquelles consideracions són aplicables a la major part de les mobilitzacions que s'han produït a Catalunya des del 13 d'octubre. S'assenyalava, entre altres coses, que la desobediència civil té un alt contingut polític que li permet expressar-se en contra de l'ordre jurídic, no solament en l'aspecte legal, sinó en el de conveniència i oportunitat per a la vigència d'una norma. En aquest context, l'actuació policial, que ha d'estar en tot cas guiada pels criteris d'oportunitat, necessitat, congruència i proporcionalitat, ha de ponderar l'abast de les possibles infraccions normatives que es poden produir en el marc de la desobediència amb la reivindicació que hi ha en la seva base. També es recomanava que dins dels escamots d'intervenció policial hi hagués agents formats en tècniques de mediació, negociació i resolució alternativa i pacífica de conflictes, que han d'intervenir abans de prendre qualsevol decisió que impliqui l'ús de la força.

Els criteris d'oportunitat, necessitat, congruència i proporcionalitat també s'han d'aplicar quan la protesta ultrapassa els contorns constitucionals de les llibertats fonamentals de reunió i manifestació, és a dir, quan deixa de ser pacífica. En aquest cas, cal no oblidar que si s'ha de fer ús de la

força per practicar detencions per la presumpta comissió de delictes o per evitar-ne la comissió, cosa que pot ser inevitable, ha de ser la mínima imprescindible a aquest efecte.

En definitiva, la seguretat ciutadana requereix la combinació correcta i ajustada de diversos mitjans: vigilància i control policial, preparació tècnica per combatre la delinqüència, capacitat de donar respostes àgils a les demandes ciutadanes i mantenir una constant interrelació amb la comunitat.

■ Dispositius policials dels dies 13 a 27 d'octubre

Del contingut de la informació facilitada pel Departament d'Interior, se'n constata la clara diferència i contraposició entre les manifestacions cíviqües i pacífiques que es produïen arreu del territori de Catalunya, sovint en horari de matí i tarda, i les concentracions, en molts casos no comunicades, que es produïen principalment a les nits, les quals per una part de les persones manifestants adquirien un to agressiu i molt violent envers als cossos policials.

Algunes manifestacions, les més multitudinàries, no van requerir la intervenció policial més enllà del control preceptiu de la manifestació, per garantir la seguretat de les persones assistents en un clima pacífic i tranquil, alhora que reivindicatiu. En aquest aspecte, la intervenció policial es van regir pel principi d'intervenció mínima, finalista i proporcionada.

En canvi, en altres concentracions es va evidenciar l'actitud hostil i violenta d'algunes persones concentrades, amb llançament d'objectes contundents contra la policia, incloent-hi panots i fragments de paviment de la calçada; crema de contenidors i vehicles correctament estacionats a la via pública; construcció de barricades per evitar la circulació dels efectius policials; danys al mobiliari urbà; saqueig de comerços de la zona, i, fins i tot, llançament de còctels Molotov.

Cal parar atenció a l'elevat nombre de persones que van requerir assistència mèdica i sanitària durant aquells dies derivada de les concentracions i actes violents, circumstància que podria determinar, *per se*, la virulència dels enfrontaments. En aquest aspecte, ja s'ha assenyalat precedentment que centenars de persones, incloent-hi nombrosos agents policials, van requerir atenció mèdica.

Aquestes actuacions podien ser indiciàriament constitutives de delictes d'estralls, atemptat a l'autoritat, desordres públics, danys i lesions (en alguns casos, contra agents policials) i necessàriament havien de comportar una reacció de les forces de seguretat, en forma de càrregues i accions de dispersió de les persones concentrades i d'aquelles que podien estar cometent aquests il·lícits, amb el propòsit de restablir l'ordre públic i garantir la seguretat ciutadana.

No obstant aquest objectiu legítim i necessari, les imatges que van aparèixer en els diferents mitjans de comunicació, i els relats de les persones entrevistades, permeten constatar que algunes actuacions policials van ser desproporcionades, especialment aquelles que tenien com a objectiu la dispersió de masses i la identificació i detenció de persones de manera individual. Tot i que les imatges publicades en les xarxes i en els mitjans de comunicació no estan sempre contextualitzades, resulta xocant contemplar càrregues policials acompanyades de cops de porra a discreció, sense que es constati en aquelles persones en concret ni un comportament previ provocador, ni una actitud més que de resistència o oposició passiva. Així mateix, malgrat que els protocols d'Interior són clars respecte d'aquesta qüestió, també s'han observat membres de les brigades antiavalots, incloent-hi escopeters, sense identificar.

En un altre ordre de coses, la informació proporcionada pel Ministeri de l'Interior respecte del material antiavalot utilitzat (l'armament que reglamentàriament s'estableix en el protocol d'actuació de les unitats antiavalots de les forces i els cossos de seguretat de l'Estat) ha estat manifestament insuficient. En aquest sentit, cal recordar que l'any 2013 el Parlament de Catalunya va aprovar la

Resolució 476/X, de 18 de desembre, que instava el Departament d'Interior a prohibir l'ús de l'armament que projectava les pilotes de goma com a armament a disposició dels agents. El Departament d'Interior va adoptar una instrucció per mitjà de la qual se'n prohibia l'ús.

No obstant aquesta prohibició, que afectava el cos policial que exerceix les funcions d'ordre públic i seguretat ciutadana a Catalunya, el CNP no va prendre en consideració el que disposa la Resolució del Parlament de Catalunya ni la Instrucció del CME, a l'efecte d'utilitzar un altre tipus d'armament diferent de les pilotes de goma a Catalunya.

Pel que fa a la coordinació entre cossos policials, tant el Ministeri com el Departament d'Interior la van qualificar d'excel·lent. En particular, el Departament d'Interior va comunicar que, en previsió de possibles escenaris de conflictivitat social, amb greus alteracions de l'ordre públic, es van fer reunions operatives amb els cossos policials de la Guàrdia Civil i el CNP. En aquestes reunions es va acordar un sistema de coordinació entre cossos policials, amb participació conjunta a la resposta, però lideratge del CME, amb la finalitat de poder donar una resposta eficient a les situacions que es poguessin derivar i atemptessin contra l'ordre públic. Per aquest motiu, i amb la finalitat anteriorment esmentada, es va constituir el Centre de Comandament Operatiu Central (CECOR), amb representació de tots els cossos policials, inclosa la Guàrdia Urbana de Barcelona. Des d'aquest centre es van dirigir, coordinar i supervisar totes les actuacions policials.

El paper central del CME en la coordinació de les actuacions policials convida a reflexionar si el Govern de la Generalitat no hauria d'haver establert una interdicció d'utilització de pilotes de goma per a tots els cossos policials actuants. Malgrat que la prohibició d'utilització de les pilotes de goma, a instàncies del Parlament i per instrucció del Departament, recau només en el CME, la funció de direcció i coordinació dels dispositius conjunts per part de la Generalitat es podria haver estès a l'harmonització de l'armament antiavalot utilitzat per tots els cossos actuants.

■ Possible vulneració de drets en el context de les mobilitzacions ciutadanes

En aquest punt, cal ressenyar que, més enllà d'informacions publicades i imatges públiques, la principal font d'informació correspon a les entrevistes que s'han descrit en l'apartat metodològic. Malgrat que es puguin considerar un testimoni esbiaixat per la seva situació personal, cal constatar que aquestes persones no es coneixien abans de la detenció, van ser detingudes en dies i ciutats diferents, estan ingressades en diferents centres i que, no obstant això, exposen experiències de detenció i custòdia que en molts aspectes són força similars.

En primer lloc, com s'ha exposat, algunes de les imatges que han mostrat els mitjans de comunicació nacionals i internacionals sobre les diferents actuacions policials han evidenciat un excés en l'ús de la força en la dispersió, contenció i detenció de persones, àmpliament superior al mínim imprescindible que exigeixen lleis i protocols d'actuació. Algunes tècniques de dispersió, com ara l'anomenat *carrusel*, consistent a perseguir les persones manifestants amb furgonetes policials a alta velocitat, generen el risc de provocar danys sobre les persones de manera clarament desproporcionada a la finalitat perseguida.

En aquest context, les persones entrevistades exposen de manera majoritària que en el moment de la detenció els agents policials van aplicar un ús de la força excessiu i desproporcionat. Això inclou, entre altres accions: cops de porra a persones que estaven ja a terra; trepitjar el cap a persones a terra; arrossegat la persona per terra agafada pels cabells per dur-la a la furgoneta policial.

Les persones detingudes a Lleida i una persona detinguda per la Guàrdia Urbana de Barcelona manifesten que la detenció es va produir sense ús de la força.

A partir de la detenció, els relats divergeixen en funció del cos policial que la va practicar. A Barcelona, almenys sis persones que van ser conduïdes a comissaria en furgoneta policial del CNP relaten episodis d'insults,

humiliacions i, en alguns casos, cops. Així mateix, dues persones detingudes pel CNP també exposen un tracte provocatiu durant el trasllat a comissaria. Aquest tracte inadequat, intimidatori i provocador es perllonga durant l'estada a comissaria. En concret, les persones detingudes pel CNP a Barcelona i Tarragona descriuen agressions verbals (insults, amenaces) i vexacions (posar-los de cara a la paret) durant bona part de la detenció, tant respecte d'elles mateixes com respecte de la resta de persones detingudes durant els aldarulls.

Pel que fa als drets de tota persona detinguda d'acord amb l'article 520 de la Llei d'enjudiciament criminal (en endavant, LECrim), tant a les comissaries del CNP com del CMEs produeixen algunes irregularitats.

1. Sovint, atès que les detencions es van practicar durant els aldarulls, la primera lectura de drets no es va produir en el mateix moment de la detenció, sinó un cop la persona va ingressar a comissaria. Algunes de les persones detingudes no recorden que se'ls fes lectura de drets, però després reconeixen que van formalitzar alguns dels drets descrits en l'article 520 LECrim.

2. Pel que fa a l'accés a assistència mèdica, les persones detingudes van ser informades d'aquest dret i, més tard o més d'hora, la major part d'elles van ser ateses. Ara bé, aquesta atenció, que des del punt de vista sanitari no mereix cap retret, es va produir sense tenir en consideració els principis més elementals del Protocol d'Istanbul.

a) La visita mèdica es fa de manera sistemàtica en presència de dos agents del cos policial que practica la detenció. En aquest sentit, la major part de persones detingudes exposen que, en presència policial, se sentien intimidades d'informar el personal facultatiu que les ferides que podien presentar eren conseqüència dels maltractaments soferts a mans dels agents policials. No obstant això, algun d'ells va informar d'aquest punt i el personal facultatiu ho va recollir en l'informe mèdic.

b) En alguns casos es passa visita mèdica amb les manilles posades, fins que el personal facultatiu, si ho considera oportú,

sol·licita als agents policials que retirin les manilles per poder passar el reconeixement mèdic corresponent.

c) Aquestes mateixes situacions (presència policial durant la visita mèdica, manilles durant el reconeixement) es reproduïxen en l'atenció mèdica forense a la Ciutat de la Justícia.

3. També es constata que, malgrat que la detenció és comunicada al col·legi de l'advocacia corresponent, l'assistència lletrada no es produeix en cap cas dins de les tres primeres hores de la detenció, sinó més aviat fins a 10-12 hores després de la detenció.

4. La major part de persones detingudes no manifesten haver patit obstacles per fer la trucada personal a què tenen dret, tot i que algunes manifesten que no la van fer (o no la van fer de seguida) pel clima intimidatori que hi havia en els primers moments a les comissaries.

5. Les persones estrangeres detingudes en situació regular van ser informades del seu dret a posar la detenció en coneixement de l'oficina consular del seu país, però en tots els casos van refusar fer-ho. Es desconeix quin va ser el tracte rebut per la persona en situació irregular.

6. En alguns casos, es va evidenciar que l'acte conegut com a audiència breu (*vistilla*) de l'article 505 LECrim, practicada davant del jutjat d'instrucció, es va fer amb presència d'agents policials amb la cara tapada, suposadament per por de possibles represàlies. Aquesta situació és completament irregular, atès que en aquests casos la norma processal només preveu la presència davant del jutge de la persona investigada, assistida de la persona lletrada; el Ministeri Fiscal, i les parts acusadores. Els agents policials no hi han de ser i, si hi són, no han d'ocultar el rostre.

Finalment, no és sobrer fer constar que, preguntades per com havien estat tractades en els diferents centres penitenciaris on havien estat ingressades, les persones entrevistades van coincidir a assenyalar que el tracte havia estat correcte en tot moment.

4. CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

Durant les jornades de protestes per la sentència es va poder exercir el dret de reunió i manifestació tant en convocatòries massives com de més petita escala, i tant en casos en què s'havia fet la notificació prèvia com en d'altres no comunicades. Cal destacar l'actitud cívica de la immensa majoria de manifestants i que els dispositius policials van garantir l'exercici del dret de reunió i manifestació. En particular, el Cos de Mossos d'Esquadra, com a policia integral de Catalunya, va exercir de manera solvent les tasques de coordinació amb altres cossos policials, en particular el Cos Nacional de Policia.

Un nombre minoritari, però prou significatiu, de persones van tenir una actitud hostil i, en alguns casos, extremadament violenta contra els cossos policials. En alguns casos, es podria tractar de “professionals” de l'aldarull, independentment de la causa i la justificació de les mobilitzacions. La contenció i la resposta a actes violents contra persones i béns és una funció i deure policial que es va exercir, ateses les circumstàncies complexes del moment (dispersió en múltiples localitzacions dels actes de protesta, persistència en el temps, virulència dels atacs, etc.), de manera professional.

També s'ha fet palès que la incertesa en els moviments de les persones que es manifestaven i concentraven en accions reivindicatives va provocar que els responsables policials haguessin de donar directrius reactives per restablir l'ordre públic alterat, la qual cosa, en nombroses

ocasions, podia suposar certs riscos per a la integritat física, tant dels agents dels cossos policials actuants com les persones manifestants.

No obstant això, resulta inacceptable l'ús d'armament antiavalots greument lesiu i indiscriminat, com ara les pilotes de goma, i també algunes càrregues i persecucions contra persones en actitud no violenta (carrusel). En aquest punt, malgrat la responsabilitat correspon al Ministeri de l'Interior, cal lamentar que la Generalitat no aprofités el seu paper com a directora i coordinadora dels dispositius policials per interdir la utilització de pilotes de goma per part dels antiavalots de tots els cossos.

Així mateix, s'ha pogut constatar que moltes detencions es van produir amb un excés d'ús de la força no justificat i que es van vulnerar seriosament el dret la integritat moral i els drets de l'article 520 LeCrim d'algunes persones detingudes. Aquestes actuacions van tenir un efecte crida o van servir d'excusa per a accions violentes d'alguns manifestants, la qual cosa va generar un cercle viciós de violència-repressió-violència.

En qualsevol cas, cal alertar d'una certa opinió pública que s'ha generat arran dels enfrontaments violents entre persones manifestants i agents de policia. Per bé que és imprescindible supervisar acuradament tota actuació policial i sancionar, si s'escauen, els comportaments que s'extralimitin de l'estricta funció policial, tampoc no es pot criminalitzar un cos policial ni posar-ne en qüestió, encara que sigui per omissió, la professionalitat.

D'acord amb les consideracions anteriors, el Síndic recomana:

- Al Ministeri de l'Interior i el Departament d'Interior, que mantinguin la coordinació dels cossos policials presents a Catalunya, sempre que sigui necessari, sota el comandament del Cos de Mossos d'Esquadra, d'acord amb la seva condició estatutària de policia integral de Catalunya.
- Al Ministeri i al Departament d'Interior, que investiguin de manera rigorosa i imparcial les al·legacions d'excés de força i vulneració de drets i sancionin adequadament les infraccions i els delictes que es puguin haver comès. El resultat d'aquestes investigacions s'han de posar en coneixement del Síndic de Greuges i de l'opinió pública.

- Al **Ministeri i al Departament d'Interior**, que recordin que tots els agents policials, incloent-hi els antiavalots, han d'anar **identificats** d'una manera no només correcta, sinó també clara i intel·ligible.
- Al **Ministeri de l'Interior**, que revisi els protocols que regulen l'ús d'armament reglamentari antiavalots i **substitueixi les pilotes de goma per instruments menys lesius i indiscriminats**.
- Al **Govern de l'Estat, les Corts Generals i el Ministeri de l'Interior**, que revisin el model de seguretat pública de l'Estat cap a un **sistema de policia de proximitat**. I al Departament d'Interior, que aprofundeixi en el model de proximitat amb els recursos humans i materials que siguin necessaris per fer-lo més eficient.
- Al **Departament d'Interior**, que elabori i presenti al Parlament un projecte de **lleï de la Policia de Catalunya** que desplegui el manament estatutari del Cos de Mossos d'Esquadra com a policia integral de Catalunya.
- Finalment, les **autoritats fiscals i judicials** haurien de **reconsiderar la situació de presó provisional** de les persones que encara es troben en aquesta situació.

ANNEX 1: DICTAMEN DE 30 DE SETEMBRE DE 2019

Aquest informe es fa petició del Molt Honorable President de la Generalitat, Joaquim Torra, per carta rebuda a la institució del Síndic en data 18 de setembre de 2019, i té com a objectiu recollir consideracions, recomanacions i criteris d'actuació en matèria policial en casos de desobediència civil no violenta, amb la finalitat de millorar l'actuació dels cossos i les forces de seguretat de la Generalitat de Catalunya.

Com a consideració prèvia, el Síndic manifesta que en una societat democràtica és imprescindible la institució policial, que legítimament té el monopoli de la força. De la mateixa manera, aquesta institució ha de ser plenament respectuosa amb els estàndards nacionals i internacionals de drets humans.

Així mateix, manifesta que, d'acord amb l'Estatut, el Cos de Policia de la Generalitat – Mossos d'Esquadra és la policia integral de Catalunya i té, per tant, plena competència per actuar davant la comissió de qualsevol delictes i per al restabliment de la pau social i de l'ordre públic alterat.

1. Consideracions al voltant de la desobediència civil no violenta

La desobediència civil es pot definir com un acte públic no violent, conscient i polític, que tensa la llei amb el propòsit de provocar canvis legislatius o de polítiques públiques. Per mitjà d'aquesta acció il·legal, es tracta generar una reflexió en la societat, provocar una mobilització que dugui a transformar una norma o situació injusta i que finalment faci possibles els canvis institucionals de millora.

Des de la teoria dels drets humans, la desobediència civil es pot emparar en l'exercici de llibertat de consciència, la llibertat d'expressió i la participació política. Ara bé, els detractors de la desobediència civil en desautoritzen la legitimitat en els estats democràtics i de dret per l'existència de tribunals independents que tenen plena capacitat per anul·lar les lleis que conculquen els drets humans. Aquest plantejament ignora que el tribunals no són els primigenis subjectes actius dels canvis que requereix una societat. Aquests subjectes són els mateixos ciutadans. Per tant, recórrer als tribunals per demanar canvis formals és processalment incorrecte i políticament descoratjador de la promoció dels canvis.

Davant l'eventual pràctica d'accions de desobediència civil no violenta, sorgeix la qüestió de la sanció que hauran de suportar els qui la practiquin, atès que els actes de desobediència civil poden tenir la consideració d'antijurídics. En el cas de la legislació espanyola, poden tenir ser valorats com fets subjectes d'infracció administrativa, d'acord amb Llei orgànica de protecció de la seguretat ciutadana; o subjectes de d'infracció criminal, en els casos i les situacions que es determinen en el Codi penal. Val a dir que el Síndic ha estat crític en diferents informes i actuacions sobre les excessives restriccions que aquestes dues normes imposen a drets fonamentals com ara la llibertat d'expressió.¹

En qualsevol cas, l'actuació de les forces i els cossos de seguretat, davant un comportament de desobediència civil no violenta, ha de ponderar la infracció normativa que es pugui estar produint, d'una banda, amb la legítima reivindicació que estigui en la base de l'acció de desobediència, de l'altra. És a dir, l'incompliment de la llei que comporta la desobediència no ha de quedar exempta ni de l'actuació dels poders públics ni de sanció (normalment, qui practica la desobediència és conscient i accepta les conseqüències de la seva actuació), però això obliga a aplicar molt acuradament el principi de proporcionalitat,

¹ Vid., en particular, l'informe *Retrocessos en matèria de drets humans: llibertat d'expressió dels càrrecs electes i separació de poders al Regne d'Espanya*. Abril 2017 (capítol 2.2)

tant en l'acció policial d'obligar al compliment per la força com en les possibles sancions, administratives o penals que corresponguin, tenint en compte que, en alguns casos, la consideració de principis superiors de l'ordenament jurídic podrien fer que l'acció de desobediència quedés exempta de sanció.

Cal recordar, a més, que l'espai públic és el lloc adequat i principal per a l'exercici de l'activitat política ciutadana.

2. Actuacions del Síndic de Greuges

El Síndic de Greuges s'ha manifestat en diferents ocasions sobre actuacions de la PG-ME en contextos de desobediència civil no violenta. A tall d'exemple:

■ Actuació d'ofici 3148/2011 (desallotjament plaça Catalunya) i actuació d'ofici 4116/2011 (fets del Parlament de Catalunya):

Els fets que van motivar l'obertura de les actuacions d'ofici es van emmarcar en un fenomen de protesta i reivindicació col·lectiva de canvis en l'àmbit polític, social i econòmic protagonitzat per diferents sectors de la societat i que es va canalitzar, entre d'altres, per mitjà de l'exercici de drets polítics (dret de reunió i manifestació reconegut en l'article 21 CE).

En aquest sentit, i d'acord amb la jurisprudència constitucional, l'exercici d'un dret legítim ha de ser respectat per les administracions, sens perjudici que aquestes renunciïn a la protecció de drets i béns de titularitat de tercers.

Davant de l'exercici del dret de manifestació, les administracions han d'actuar tenint en compte un curós equilibri i amb criteris de proporcionalitat perquè els requeriments efectuats no es puguin considerar limitacions abusives del dret de manifestació.

S'hauria de promoure l'existència d'espais públics i emplaçaments idonis per exercir el dret de reunió i de protesta, amb la finalitat de preservar incidents o degradacions de l'espai públic. Aquest espai hauria de disposar de condicions objectives per garantir condicions de seguretat per a les persones.

S'han d'analitzar i millorar els mecanismes de planificació dels dispositius policials per donar una resposta coherent i efectiva davant de mobilitzacions socials. Les respostes de l'Administració han de ser diferents, en funció de si les persones manifestants observen principis de no-violència activa (resistència passiva, desobediència,...), o bé si es produeixen expressions i actuacions de violència física (agressions, retencions, etc.).

S'instava que la Direcció General de la Policia i l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya procedissin a la revisió de la formació específica dels agents de la Unitat de Brigada Mòbil (BRIMO) i de l'Àrea Regional de Recursos Operatius (ARRO).

S'instava l'Administració a la creació d'un grup d'agents formats i capacitats per exercir tasques de mediació amb les persones manifestants, que és un recurs alternatiu i de prevenció a l'ús de la força. En aquest sentit, la pràctica de la mediació policial i la resolució alternativa de conflictes ha de formar part del model policial de Catalunya.

En ambdues actuacions d'ofici, es va detectar que hi havia agents policials que no duïen visible el número d'identificació policial. Per aquest motiu, es va suggerir al Departament d'Interior el compliment de la normativa en matèria d'identificació professional.

■ **Actuació d'ofici 1392/2009, sobre el desallotjament de l'edifici del Rectorat de la Universitat de Barcelona:**

En aquesta actuació d'ofici, es va destacar la necessitat que la intervenció policial es regís pel principi d'intervenció mínima, intervenció finalista i intervenció proporcionada.

Per aquest motiu, s'instava l'Administració a actuar amb criteris homogenis davant de manifestacions, de forma proporcional i necessària a les finalitats que es pretenien assolir.

La complexitat dels dispositius policials, unida a una actuació en un context complicat, no pot ser al·legada per allunyar-se dels criteris que regeixen la intervenció policial.

■ **Actuació d'ofici 164/2019, sobre millora de les característiques tècniques del número operatiu policial de la Unitat de la Brigada Mòbil (BRIMO):**

La identificació de l'agent policial es configura dins d'un sistema de garantia, tant per a la persona administrada, en el sentit que l'actuació irregular no quedi impune, com per a l'agent, davant de possibles denúncies falses que s'hi puguin presentar en contra.

El Síndic ha suggerit la impressió del NOP en el casc utilitzat, si bé ha de ser d'ús personal, o a les armilles, ja que és una numeració curta i intel·ligible, de manera que permeti identificar fàcilment l'agent en qüestió i la seva unitat.

■ **Actuació d'ofici 14/2018, relativa a la regulació de l'ús dels dispositius conductors d'energia per part del Mossos d'Esquadra:**

Si bé l'actuació d'ofici se centrava en la utilització de les pistoles Taser, es va suggerir la modificació de la Instrucció 4/2018, de 20 d'abril, en el sentit d'enregistrar sempre qualsevol actuació policial en què s'hagi utilitzar el dispositiu elèctric.

La Instrucció 5/2018, de 28 de maig, de la Direcció General de la Policia, en regula la gravació per part dels agents, per garantir la seguretat i la protecció de les persones i els béns.

■ **Informes del Mecanisme Català de Prevenció de la Tortura:**

En els informes anuals presentats al Parlament de Catalunya en qualitat de Mecanisme Català de Prevenció de la Tortura s'ha emfatitzat la necessitat d'obligar al compliment de la normativa en matèria d'identificació dels professionals policials, tant del Cos de Mossos d'Esquadra i de les policies locals, i també del cos funcional de vigilància de l'Administració penitenciària de Catalunya.

3. Conclusions

■ La desobediència civil té un alt contingut polític que li permet expressar-se en contra de l'ordre jurídic, no solament en l'aspecte legal, sinó en el de conveniència i oportunitat per a la vigència d'una norma.

■ L'actuació policial, que ha d'estar en tot cas guiada pels criteris d'oportunitat, necessitat, congruència i proporcionalitat, ha de ponderar l'abast de la infracció normativa que suposa la desobediència amb la reivindicació que hi ha en la seva base.

- Dins dels escamots d'intervenció policial hi ha d'haver agents formats en tècniques de mediació, negociació i resolució alternativa i pacífica de conflictes, que han d'intervenir abans de prendre qualsevol decisió que impliqui l'ús de la força.
- Els agents policials han d'anar identificats de manera no només correcta, tal com estableixen la Llei 10/1994, de la Policia de la Generalitat-Mossos d'Esquadra, i el Decret 217/2008, sobre la utilització del número d'identitat professional, sinó també clara i intel·ligible.
- Actualment, és vigent i aplicable al Cos de Mossos d'Esquadra la Instrucció 5/2018, de 28 de maig, sobre la regulació dels dispositius personals de gravació. La Instrucció habilita les dotacions policials per a la captació d'imatges i sons amb la finalitat de garantir la seguretat pública, tant pel que fa als drets i les llibertats com pel que fa a la mateixa actuació policial. S'han de prendre imatges de les intervencions policials que impliquin l'ús de la força, que han de ser accessibles a totes les parts interessades.

Barcelona, 30 de setembre de 2019

ANNEX 2: SÍNTESI DELS DISPOSITIUS POLICIALS DELS DIES 13 A 27 D'OCTUBRE D'ACORD AMB LA INFORMACIÓ FACILITADA PEL DEPARTAMENT D'INTERIOR

■ **Diumenge 13 d'octubre.** Concentració d'un gran nombre de persones al vestíbul de l'estació de Sants, cosa que afecta el funcionament normal del transport ferroviari. Malgrat intents de diàleg per part dels agents del CME, els manifestants comuniquen que no marxaran voluntàriament del lloc de concentració. Per aquest motiu, els agents procedeixen a treure'ls un per un, sense utilització de la força. Davant d'aquesta actuació policial, una part important de les persones allí concentrades surten de l'estació pel seu propi peu.

■ **Dilluns 14 d'octubre.** Des del moment en què es coneix la sentència del Tribunal Suprem, desenes de milers de persones es concentren a l'aeroport del Prat i n'ocupen els vestíbuls, la zona d'aparcament de taxis, les instal·lacions d'accés (estació línia 9 del metro) i els accessos per carretera. Es produeixen nombrosos incidents entre les persones manifestants i els agents del CME i CNP. La intervenció policial s'orienta a evitar l'accés de les persones concentrades als espais aeroportuaris per garantir la integritat i la seguretat de les persones usuàries de la instal·lació.

A Barcelona, els aldarulls es concentren a la zona de la plaça de Sant Jaume i de la Via Laietana. Les persones manifestants llencen objectes contra els agents, fet que motiva les càrregues policials per garantir l'ordre públic.

La ciutat de Girona també és objecte de mobilitzacions, concretament a l'estació de l'AVE, on 500 persones, aproximadament, ocupen les vies i cremen pneumàtics, fets que provoquen l'afectació del trànsit ferroviari.

■ **Dimarts 15 d'octubre.** Les mobilitzacions continuen i les actuacions es continuen produint tant a vies ferroviàries (R-11, RG-1, R-2) com a carreteres (N-II, AP-7, C-25, C-17, N-340). També es fan pintades en seus de partits polítics a Barcelona i a Sant Vicenç dels Horts.

A la ciutat de Lleida hi ha estudiants que ocupen i passen la nit a la seu del rectorat de la Universitat.

■ **Dimecres 16 d'octubre.** A Barcelona ciutat es fan accions de protesta davant del Departament d'Interior, on un grup d'aproximadament 2.000 persones inicien el llançament de pedres i material pirotècnic vers la línia policial. A la zona delimitada entre la Gran Via i el carrer Nàpols hi ha llançaments de còctels Molotov i objectes contundents contra els agents, a més de barricades i crema de contenidors.

A les capitals de província també es produeixen aldarulls, amb el llançament de pedres, petards i altres objectes a les línies policials. Cal parar atenció a l'atropellament d'una persona per una furgoneta de l'ARRO a Tarragona en el moment d'una dispersió.

■ **Dijous 17 d'octubre.** A Barcelona, els agents del CME han d'actuar per evitar un enfrontament entre persones manifestants d'ideologies oposades a la zona del barri de Gràcia.

A la nit es detecten grups de persones encaputxades i amb la cara tapada que fan barricades, cremen contenidors i provoquen danys al mobiliari urbà a la zona de l'Eixample, les quals porten barres de ferro i pirotècnia i mostren actitud violenta envers la policia.

Es produeixen incidents de menys entitat en altres poblacions.

■ **Divendres 18 d'octubre.** Dia de la vaga general. A Barcelona hi convergeixen les columnes de la Marxa per la Llibertat, amb to reivindicatiu i sense incidents. Fonts de la Guàrdia Urbana de Barcelona xifren les persones participants en aproximadament 525.000. A partir de la tarda, hi ha incidents violents per part d'unes 6.000 persones, que es concentren a la zona de Via Laietana i plaça Urquinaona. Són greus aldarulls amb llançament massiu de pedres i boles d'acer a la línia policial, crema de contenidors, barricades i talls de senyals de trànsit amb serres. Les persones concentrades a la tarda actuen amb gran violència i incivisme, provoquen desperfectes en comerços de la zona i danys en vehicles estacionats, dels quals es punxen els dipòsits de combustible i es cremen. No es produeixen lesions físiques, però sí danys materials.

A Molins de Rei (agressió a una persona gran que volia afegir-se a una columna proindependència), Manresa (tirada d'ous, pedres i bengales a la línia policial) i Lleida (tirada de pedres, vidres i altres objectes contundents contra línia policial) també es produeixen incidents.

■ **Dissabte 19 d'octubre** (concentració davant el TSJC i a la plaça Urquinaona; barricades a la nit, sense incidents). La concentració davant del Tribunal Superior de Justícia transcorre sense incidents rellevants. A la plaça Urquinaona hi ha una concentració que dura tot el dia. A la nit, s'inicien els aldarulls i enfrontaments de les persones manifestants amb els agents policials, que es traslladen als voltants. No es produeixen incidents rellevants.

■ **Dissabte 26 d'octubre.** Hi ha dues manifestacions al matí de signe contrari, però transcorren i finalitzen de manera pacífica i sense incidents. A la tarda, la manifestació convocada també transcorre sense incidents rellevants i, sobre les 19 hores, les persones manifestants comencen a marxar. Fonts de la Guàrdia Urbana de Barcelona xifren els participants en aproximadament 350.000.

A les 19 hores es produeix una concentració davant la prefectura del CNP de Via Laietana. L'actitud d'algunes persones és força hostil vers la policia. La BRIMO ha de fer una primera intervenció i restablir el cordó de seguretat. Algunes persones manifestants llencen objectes contundents contra els agents del CME i fan pintades a vehicles del CNP.

Es pot ampliar el perímetre, però a la zona de plaça Urquinaona es detecten persones que arrenquen el paviment de la calçada, suposadament per llançar-lo contra els agents policials. També munten barricades.

Els incidents duren tota la tarda, fins ben entrada la matinada, i les persones que continuen concentrades presenten una actitud hostil i violenta, i van encaputxades i amb la cara tapada. Les accions reivindicatives de vespre-nit tenen com a objectiu prioritari l'enfrontament directe amb els agents policials. Es llencen objectes contundents, pirotècnia, bengales i pots de fum.

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya
Passeig Lluís Companys, 7
08003 Barcelona
Tel 933 018 075 Fax 933 013 187
sindic@sindic.cat
www.sindic.cat

